

8. Гилинский Я. Криминология: теория, история, эмпирическая база, социальный контроль : [курс лекций] / Я. Гилинский. – СПб. : Питер, 2009. – 504 с.
9. Democracy Index 2016 Revenge of the “deplorables” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pages.eiu.com/rs/783-XMC-194/images/Democracy_Index_2016.pdf.
10. Rapport sur le développement humain 2013 “L’essor du Sud: le progrès humain dans un monde diversifié” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2013_french.pdf.
11. Благовещенский Ю. Статистическое сравнение России и других стран / Ю. Благовещенский, Г. Сатаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://komitetgi.ru/upload/iblock/3cf/3cfcb375eced922f253c446a4b37645b.pdf>.
12. Gini index (World Bank estimate) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI/>.
13. Human Development Report Statistical Tables 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14_statisticaltables.xls.
14. GDP per capita, PPP (current international \$) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>.
15. World Development Indicators: Urbanization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wdi.worldbank.org/table/3.12>.
16. Pure alcohol consumption among persons (age 15+) in liters per capita per year [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/msb_gsr_2014_3.pdf.
17. Country comparison [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://geert-hofstede.com/countries.html>.
18. Highest to Lowest – Prison Population [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total>.
19. Total Police Personnel at the National Level [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://data.unodc.org/>.
20. WJP Rule of Law Index 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>.
21. Rankings by Country of Average Monthly Disposable Salary (Net After Tax) (Salaries And Financing) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.numbeo.com/cost-of-living/country_price_rankings?itemId=105.
22. Бачинин В. Методологические проблемы каузально-детерминационного анализа правовых реалий / В. Бачинин // Известия ВУЗов. Серия «Правоведение». – 2007. – № 3(4). – С. 149–158.

УДК 343.35

ПРОПОЗИЦІЇ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО РЕГУЛЯТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З МЕТОЮ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

PROPOSALS FOR THE AMENDMENT OF REGULATORY LEGISLATION FOR THE IMPLEMENTATION OF CRIMINAL LIABILITY FOR UNLAWFUL ENRICHMENT

Ясінь І.М.,

старший інспектор

Навчально-наукового інституту права, психології та економіки
Львівського державного університету внутрішніх справ

Досліджується необхідність субсидіарного застосування норм регулятивного законодавства з метою реалізації кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. Обґрунтовується, що внесення запропонованих змін в антикорупційне законодавство України надасть змогу здійснювати процесуальне доказування наявності або відсутності обставин, що відповідають ознакам складу злочину, передбаченого ст. 3682 Кримінального кодексу України, тим самим забезпечуючи ефективність застосування відповідної статті на практиці.

Ключові слова: субсидіарне застосування норм, регулятивне законодавство, незаконне збагачення.

Исследуется необходимость субсидиарного применения норм регулятивного законодательства с целью реализации уголовной ответственности за незаконное обогащение. Обосновывается, что внесение предлагаемых изменений в антикоррупционное законодательство Украины, позволит осуществлять процессуальное доказывание наличия или отсутствия обстоятельств, соответствующих признакам состава преступления, предусмотренного ст. 3682 Уголовного кодекса Украины, тем самым обеспечивая эффективность применения соответствующей статьи на практике.

Ключевые слова: субсидиарное применение норм, регулятивное законодательство, незаконное обогащение.

There has been investigated the necessity of subsidiary application of norms of the regulatory legislation for the purpose of the implementation of criminal liability for unlawful enrichment. There has been grounded that making proposed amendments to the anti-corruption legislation of Ukraine will provide the opportunity to implement the procedural proving of existence or absence of the circumstances that meet the criteria for the elements of crime provided for by art. 3682 of the Criminal Code of Ukraine, thus ensuring the efficiency of practical application of the corresponding article.

Key words: subsidiary application of rules, regulatory legislation, unlawful enrichment.

Постановка проблеми. Незважаючи на потужний превентивний антикорупційний потенціал ст. 3682 Кримінального кодексу України, зумовлений очевидністю передбаченого нею злочину, норма про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення майже не застосовується на практиці. Водночас, у засобах масової інформації мало не щодня оприлюднюється інформація про гучні затримання високопосадовців під час отримання ними неправомірної вигоди, в яких в результаті обшуків

виявляли діаманти, предмети антикваріату, готівку в трилітрових банках на суми, які значно перевищують як розмір отриманої ними неправомірної вигоди, так і суми їхніх законних доходів за десятки років державної служби – діяння, які повинні кваліфікуватися, як незаконне збагачення. Причина такого стану речей – частково в недосконалії редакції статті про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, а також у відсутності дієвого регулятивного антикорупційного законодавства. Водночас, від

досконалості останнього залежить ефективність застосування статті про незаконне збагачення на практиці. Тому внесення змін до регулятивного законодавства, які забезпечать адекватне доказування наявності або відсутності обставин, що відповідають ознакам складу незаконного збагачення, є умовою забезпечення реалізації кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. А тому відповідні законопроектні пропозиції є актуальними.

Стан опрацювання цієї проблематики. Субсидіарне застосування норм регулятивного законодавства з метою реалізації кримінальної відповідальності за незаконне збагачення не знайшло належного висвітлення у кримінально-правовій літературі. Можливість субсидіарного застосування норм регулятивного законодавства з метою реалізації кримінальної відповідальності за незаконне збагачення побіжно згадується лише в одній із праць Д.Г. Михайленка [1, с. 365]. Однак конкретних пропозицій доповнити антикорупційне законодавство положеннями, які б сприяли процесуальному доказуванню обставин, що відповідають окремим ознакам складу незаконного збагачення, цей науковець не висував.

Метою цієї статті є обґрунтування змін та доповнень до регулятивного антикорупційного законодавства, на підставі яких можна здійснити процесуальне доказування наявності чи відсутності обставин, що відповідають ознакам складу злочину «незаконне збагачення», зокрема, суб'єктивній стороні. І, відповідно, кінцевою метою цього дослідження є пошук передумов, що забезпечать реалізацію кримінальної відповідальності за незаконне збагачення.

Виклад основного матеріалу. У кримінально-правовій літературі трапляються закиди, що сама норма про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, а також формулювання ознак відповідного складу злочину в чинній та попередніх редакціях, створюють підстави для порушення презумпції невинуватості особи. Дослідження презумпції невинуватості в контексті кримінальної відповідальності за незаконне збагачення не є предметом цієї статті. Водночас, є підстави визнати, що чинне регулятивне законодавство, що в субсидіарному порядку застосовується з кримінально-правовою нормою про незаконне збагачення, має прогалини в частині положень, що могли б стати правовою підставою процесуального доказування наявності чи відсутності обставин суб'єктивної сторони складу злочину.

Ця проблема має дві сторони. З однієї сторони, прогалини у законодавстві, які полягають у відсутності правових підстав здійснення перевірки майнового стану близьких осіб функціонера (поняття «функціонер» сформульоване у науково-практичному коментарі до антикорупційного законодавства [2, с. 46]), залишають простір для приховання активів функціонера, здобутих ним незаконним шляхом, у близьких осіб. Із другого боку, може виникнути потенційна небезпека безпідставного притягнення функціонера до кримінальної відповідальності за ознаками незаконного збагачення, за умови відсутності доказів, які б свідчили про невинуватість такої особи у вчиненні відповідного злочину.

Що стосується першого аспекту вказаної проблеми, відповідно до чинного законодавства (ст. 32 Конституції України [3], ч. 1 ст. 21 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ [4], Рішення Конституційного Суду України № 5-зп від 30.10.1997 р. [5]), інформація про майновий стан близьких осіб функціонера, як і будь-яких інших громадян, які не є особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і не є членами їхніх сімей, належить до конфіденційної інформації про особу. У Законі України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р. [6] не передбачено застосування заходів фінансового контролю щодо близьких осіб, які не є членами сім'ї функціонера, а саме: подання декларації особи, уповноваженої на ви-

конання функцій держави або місцевого самоврядування щодо інформації, яка містить відомості про майновий стан близької особи, перевірки такої декларації, а також здійснення моніторингу способу життя близької особи функціонера. Таким чином, функціонер має можливість передати незаконно набуті ним активи своїм близьким особам. Неодноразово доводилось чути пояснення високопосадовців, що розкішні будинки, в яких вони проживають, та автомобілі дорогих марок, на яких вони їздять, належать іншим особам [7].

Для того щоб створити законодавчі перепони прихованню незаконно набутих активів функціонером серед майна його близьких осіб, пропонується створити правові підстави для перевірки законності походження майна близьких осіб функціонера. Уявляється два варіанти законодавчих змін, які уможливають отримання інформації про майновий стан близької особи функціонера. Перший варіант полягає в тому, щоб в законодавчому порядку позбавити правового статусу конфіденційної інформації про особу, інформацію про майновий стан близьких осіб функціонера. Другий – у тому, щоб наявність згоди близької особи на надання доступу до інформації про її майновий стан стала однією з обов'язкових умов обіймання посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Кожен із цих гіпотетичних шляхів має свої недоліки, бо веде до обмеження прав та інтересів певних осіб. Проте цілком очевидно, що без відкриття доступу до інформації про майновий стан близьких осіб функціонера корупція в нашій державі подолати не можливо. Завдання в тому, щоб обрати найбільш оптимальний шлях.

Перший із запропонованих варіантів міг би полягати у внесенні змін до Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297-VI [8], зокрема визначення, що не є конфіденційною інформацією про особу персональні дані, що стосуються близької особи до особи, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Однак такі пропозиції щодо внесення відповідних змін у регулятивне законодавство однозначно створюватимуть правові обмеження та обмеження для близьких осіб функціонера, і таким чином порушуватимуть гарантовані Основним Законом України права і свободи. Так, у своєму рішенні від 20 січня 2012 р. № 2-рп / 2012, Конституційний Суд України, навів позицію Парламентської Асамблеї Ради Європи, яка у своїй Резолюції від 25 грудня 2008 р. № 1165 (1998) (далі – Резолюція № 1165) вказала, що публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, автоматично збільшує рівень тиску на приватність їхнього життя [9]. Однак важко погодитися, що такого тиску мають зазнавати близькі особи функціонера, у зв'язку з публічною діяльністю останнього.

Крім того, Конституційний Суд України, аналізуючи можливість поширення інформації про сімейне життя особи, яка обіймає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або місцевого самоврядування, враховує, що така інформація зазвичай стосується не лише цієї особи, а й інших осіб, зокрема членів її сім'ї, яким Конституція України теж гарантує право на невтручання в їхню особисте і сімейне життя, крім випадків, визначених законом. Тому, відповідно, поширення даних про таких фізичних осіб – членів сім'ї, що можуть стати відомими в результаті поширення інформації про саму посадову особу, крім випадків, визначених законом, може призвести до порушення їхніх конституційних прав, зашкодити гідності, честі, діловій репутації [9]. Такий висновок цілком екстраполюється й щодо близьких осіб функціонера.

Перевіряючи наконституційність положення пункту 2, 3 ча другої ст. 9 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» № 1506 від 11.06.2009 р. (Закон втратив чинність на підставі Закону № 2808-VI від 21.12.2010 р.), Конституційний Суд України у своєму рішенні від

06.10.2010 р. № 21-рп/2010 зазначив, що перелік близьких осіб незалежно від місця їхнього проживання і ведення спільного господарства, а також інших осіб за умови їхнього постійного проживання з особою, яка претендує на обіймання відповідної посади, та ведення з нею спільного господарства, дає змогу державним органам втручатися в їхнє особисте і сімейне життя, безпідставно отримувати відомості особистого характеру, що суперечать ст. 32 Основного Закону України. Вирішуючи це питання, Конституційний Суд України виходить з ч. 1 ст. 64 Основного Закону України, за якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, встановлених Конституцією України [10]. Таким чином, внесення аналізованих змін до Закону України «Про інформацію» не можливе без внесення змін у Конституцію України.

Недоцільним вважаю й внесення відповідних змін у Конституцію України. Адже відповідне правове обмеження щодо близьких осіб функціонера, здійснюване задля превентивних цілей, суперечило б правилу пропорційності, яке є складовою частиною принципу верховенства права, а останній є гарантією дотримання й захисту прав і свобод людини в тому обсязі, в якому це необхідно для гідного існування. Стан, коли обіймання певною особою посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, автоматично тягне відкриття інформації про майновий стан її близьких осіб, порушує й принцип рівності громадян. Адже кар'єра однієї особи звершується за рахунок порушення спокою, тобто недоторканості приватного життя іншої.

Застосування таких обмежень до будь-якої особи, зокрема близької особи функціонера, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про інформацію» № 2658-12 від 02.10.1992 р. [4], може здійснюватися лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. В іншому разі втручання у сферу приватного життя тягне за собою кримінальну відповідальність.

Таким чином, можна зробити проміжний висновок, що порушення гарантованих Конституцією України прав і свобод людини і громадянина чи обмеження існуючих конституційних прав і свобод не має стати засобом досягнення мети, зокрема, боротьби із незаконним збагаченням.

Другий можливий варіант розвитку законодавства в частині відкриття доступу до інформації про майновий стан близьких осіб функціонера – передбачити в законодавстві згоду близької особи на надання доступу до інформації про її майновий стан однією з обов'язкових умов обіймання посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Це доповнення переліку обов'язкових документів, необхідних для участі у конкурсі (доборі) на заміщення вакантних посад в органах державної влади або місцевого самоврядування, а також обов'язкових документів, необхідних для проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на обіймання посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад із підвищеним корупційним ризиком. Зокрема, це письмова згода на збирання, зберігання, обробку та використання інформації про майновий стан близьких осіб до особи, яка претендує на обіймання посади в органах державної влади або місцевого самоврядування. Крім того, якщо особа, за результатами конкурсу кандидата на посаду в органах державної влади або місцевого самоврядування перемогла, успішно пройшла спеціальну перевірку, то письмова згода на збирання, зберігання та використання інформації про майновий стан близьких осіб до особи, яка призначена на посаду в органах державної влади або місцевого самоврядування разом з усіма іншими раніше поданими документами, для участі в конкурсі та проведення спеціальної перевірки, має зберігатися в особовій справі функціонера.

Недоліком цього варіанту розвитку законодавства про запобігання корупції є те, що кар'єра однієї особи потрапляє в залежність від волевиявлення її близьких осіб. Але в ієрархії суспільних цінностей кар'єрні інтереси одних осіб стоять нижче, ніж недоторканість приватного життя інших. Тому він є оптимальним.

Оберненою до розглянутої вище проблеми є необхідність створення законодавчих перепон щодо безпідставного притягнення функціонера до кримінальної відповідальності за ознаками незаконного збагачення. Наприклад, цілком реальною виглядає така модель ситуації, коли близькі особи функціонера мають у власності активи або незаконно набули їх протягом періоду службової діяльності такої особи, про що сама вона не знає.

Так, за результатами заходів фінансового контролю щодо особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може бути встановлено, що рівень життя функціонера відповідає його щорічно декларованим доходам, водночас, інформація від фізичних або юридичних осіб, або інших відкритих джерел, свідчить про невідповідний рівень життя близьких осіб функціонера. Презюмування того, що активи близької особи, могли бути здобуті в результаті вчинення корупційного злочину функціонером, є цілком можливим і допустимим, з огляду на той факт, що майже кожен другий український високопосадовець приховує свої реальні активи «за спинами» близьких осіб, майновий стан яких, як було зазначено вище, перевірити на законних підставах не можливо. У результаті перевірки декларацій такі чиновники можуть мати скромні статки – невелика зарплата і жодного люксового авто чи високовартісної оселі у той час, коли усім цим багатством можуть володіти їхні близькі особи.

Важливо зазначити, що компетентні органи, відповідно до чинного законодавства, мають право проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р. [6], а також отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом, щодо достовірності відомостей, зазначених у декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Однак компетентні органи не мають правових підстав вимагати та отримувати пояснення від функціонера, з приводу інформації про розкішний рівень життя його близької особи та те, чи не пов'язаний такий рівень життя з незаконною діяльністю цього функціонера.

Крім того, на конституційному рівні визначено, що відповідно до ст. 63 Конституції України особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. А відповідно до ст. 62 Конституції України обвинувачення особи не може ґрунтуватися на припущеннях, а сама особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [3]. Так, відомо, що діяння вчинене без вини, не тягне за собою кримінальної відповідальності, принаймні, не повинно, а відсутність хоча б однієї з ознак складу злочину означає відсутність складу злочину загалом. Тож, особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, повинна нести відповідальність лише за ті діяння, які охоплювалися її умислом. Відповідно, такі конституційні гарантії прав людини і громадянина обмежують процесуальні можливості встановити правовий зв'язок між рівнем життя близької особи та можливою корупційною діяльністю функціонера, без застосування

непрямих методів для доведення справи, а отже, унеможливають доказування наявності або відсутності ознак складу злочину, передбаченого ст. 3682 Кримінального кодексу України. У літературі вказують, що непрямі докази у тих видах злочинів, які кваліфікуються як «необґрунтовані статки» або незаконне збагачення, можуть бути отримані за допомогою аналізу джерел походження та використання коштів: «Цей метод дозволяє порівняти кількість витрат, заощаджень та використаних коштів з відомим і законним рівнем доходу, який особа отримала протягом певного періоду часу. «Відомий і законний дохід» означає, що кожне джерело походження грошей, включене в розрахунок, повинно мати законне та документально підтвержене походження» [11, с. 50]. Однак, аналіз джерел походження та використання коштів близької особи є інформацією про її майновий стан, тобто конфіденційною, а тому, відповідно до чинного законодавства, збирання, зберігання, обробка та використання такої інформації не допускається.

Тому для того щоб спростити доказування наявності чи відсутності складу злочину «незаконне збагачення» у діях функціонера, пропонуються зміни до антикорупційного законодавства, у частині доповнення положенням, яке визначатиме порядок інформування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, про набуття активів у власність їхніми близькими особами.

Доповнення регулятивного законодавства відповідним положенням спрямоване не лише на запобігання випадкам безпідставного притягнення функціонерів до кримінальної відповідальності за ознаками незаконного збагачення, але й водночас, на мінімізацію можливостей функціонерів приховувати незаконно здобуті активи, використовуючи близьких осіб. Зокрема, як вказувала Л.П. Брич, застосування окремо взятої статті без врахування суміжних статей може призвести до незаконного вирішення справи, оскільки інші норми містять доповнення, обмеження, уточнення даного правила, і тому їх необхідно обов'язково врахувати під час реалізації основної норми [12, с. 81].

Таким чином, пропонується внести зміни до Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р. [6] в частині отримання інформації про майновий стан близьких осіб функціонерів, із приводу набуття ними активів у власність. На підставі наведеного, пропонується доповнити цей Закон ст. 522 «Запобігання випадкам безпідставного притягнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, до кримінальної відповідальності за ознаками незаконного збагачення» такого змісту: «Близькі особи, зобов'язані надавати особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, усю необхідну інформацію з приводу вчинення ними правочинів, на підставі яких виникає право власності на майно, з метою запобігання випадкам безпідставного притягнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування до кримінальної відповідальності за ознаками незаконного збагачення».

Звернувшись до відповідної норми регулятивного законодавства (у разі доповнення нею антикорупційного законодавства), може бути виявлено, що певна ознака (тут – суб'єктивна сторона) відсутня. А це означає, що відповідальність за статтею, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, не може наставати.

Однак варто зазначити, що можливість застосування норми про запобігання випадкам безпідставного притягнення функціонера до кримінальної відповідальності за ознаками незаконного збагачення залежить від того, чи буде доповнено регулятивне законодавство положенням про надання близькою особою згоди на збирання, зберігання, обробку і використання інформації про її майновий стан. В іншому випадку доповнення антикорупційного за-

конодавства положенням, яке визначатиме порядок інформування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, про набуття активів у власність їхніми близькими особами, без доступу (хоч і обмеженого) до інформації про майновий стан близької особи, є неможливим. Положення про те, що близька особа зобов'язана надавати усю необхідну інформацію функціонеру про вчинювані нею правочини, на підставі яких виникає право власності на окремі види майна, власне, й полягає у збиранні інформації про її майновий стан, на що вона дала письмову згоду, коли особа (тепер – функціонер) виявила бажання взяти участь у конкурсі (доборі) на заміщення вакантних посад в органах державної влади або місцевого самоврядування. Саме у цьому полягає їхній правовий зв'язок.

Для того щоб факт поінформованості особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, мав доказове значення, він повинен бути нотаріально посвідчений. У зв'язку з цим пропонується доповнити «Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», затверджений Наказом Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012 р. [13] п. 3 Глави 6 розділу II положенням про «посвідчення факту інформованості особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування щодо вчинення близькою особою правочину на підставі якого виникає право власності на активи».

Здійснюючи державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, пропонується, щоб державний реєстратор перевіряв та з'ясував, чи особа, щодо права власності на нерухоме майно, якої здійснюється державна реєстрація, не є близькою до особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Пропонується, щоб така перевірка здійснювалася за допомогою функціонування реєстру осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та їхніх близьких осіб. Це інформаційна база даних, у якій відображалися б такі відомості, а саме: прізвище, ім'я по-батькові, дата, місяць і рік народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків, серія та номер паспорта громадянина України, а також, місце реєстрації. Доступ до таких баз даних можуть мати лише державні реєстратори, нотаріуси, центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, а також органи, до підслідності яких належить досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень. Відповідно, якщо з'ясується, що особа, право власності на нерухоме майно якої посвідчується, є близькою до особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, то пропонується, щоб серед обов'язкових документів, необхідних для здійснення реєстраційних дій, був документ, який підтверджує нотаріально засвідчений факт поінформованості особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, про вчинення близькою особою правочину, на підставі якого виникає право власності на майно. Пропонується, щоб такий документ подавався одночасно із заявою та усіма іншими документами, необхідними для державної реєстрації прав на нерухоме майно. Так само це стосується і державної реєстрації (перереєстрації) рухомого майна (транспортних засобів). Пропонується, щоб серед обов'язкових документів для державної реєстрації (перереєстрації) транспортних засобів був також документ, який підтверджує нотаріально посвідчений факт поінформованості функціонера про вчинення правочину близькою особою, на підставі якого виникає право власності на відповідне майно.

Безумовно, що внесення відповідних змін до антикорупційного регулятивного законодавства також певною мірою породжує окремі правові обмеження щодо близьких

осіб функціонера. Однак такі правові засоби досягнення легітимної мети менше обмежуватимуть гарантовані конституційні права. Йдеться про те, що у разі, коли близька особа функціонера зобов'язана буде повідомляти його про вчинення нею правочини, такі відомості залишаться інформацією з обмеженим доступом. Крім того, функціонер, який отримав інформацію про майновий стан, а також розпорядники такої інформації, визначені у ч. 1 ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації» № 2939-VI від 13.01.2011 р. [14], які володіють цією конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою особи, в таку разі близької особи, яка обмежила доступ до неї.

Висновки. Особи, які претендують на посади в органах державної влади або місцевого самоврядування, а в майбутньому – особи, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, мають належним чином, сумлінно та ефективно виконувати завдання та функції, що покладені на них державою, керуватися основними принципами державної служби, дотримуватися встановлених законодавством вимог та обмежень. Особливість таких вимог та обмежень зумовлено тим, що функціонери, наділені, порівняно з іншими громадянами, більшими можливостями впливати на вирішення питань державного значення, а тому до

них мають висуватися вищі вимоги щодо здійснення фінансового контролю та моніторингу способу життя під час та після припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з метою недопущення виникнення фактів незаконного збагачення. У свою чергу, такі вимоги полягають також у збиранні, зберіганні, обробці та використанні інформації про майновий стан близької особи до особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (за умови надання згоди близької особи).

Запропоновані положення про внесення змін в окремі акти регулятивного законодавства, наділені превентивним потенціалом, а саме: з одного боку, запобігання виникнення корупційних відносин, які можуть призвести до незаконного збагачення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та її близьких осіб, під час та після припинення службової діяльності, а з другого боку – запобігання випадкам безпідставного притягнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, до кримінальної відповідальності за ознаками незаконного збагачення, а також забезпечують одну з підстав криміналізації будь-якого діяння, зокрема, «незаконне збагачення», – доказуваність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Михайленко Д.Г. Обмеження принципу презумпції невинуватості нормою про незаконне збагачення в Україні: соціальна обумовленість та тест на пропорційність. / Д.Г. Михайленко // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Том 17. – Одеса: Юридична література, 2015. – С. 356–400. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/archiv/tom17/15.pdf>.
2. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / За ред. М.І. Хавронюка. – К.: ВД «Дакор», 2016. – 496 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 1410.
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
5. Рішення Конституційного Суду України від 30.10.1997 р. № 5-зп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97>.
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
7. Королівські палаци під Києвом та затишні гніздечка у Європі. Які маєтки зводять українські можновладці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/politika/korolivski-palaci-pid-kiyevom-ta-zatishni-gnizdechka-u-yevropi-yaki-mayetki-zvodyat-ukrayinski-mozhnovladci-709562.html>.
8. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
9. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012 по справі № 1-9/2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12>.
10. Рішення Конституційного Суду України від 06.10.2010 р. № 21-рп/2010 по справі № 1-27/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-10>.
11. Розшук незаконно отриманих активів: Практичний посібник. – Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015. – 146 с.
12. Брич Л.П. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні: [Монографія] / Л.П. Брич, В.О. Навроцький; автор вступ. стат. М.Я. Азарова. – К.: Атіка, 2000. – 288 с.
13. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>.
14. Про доступ до публічної інформації : Закон України № 2939-VI від 13.01.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.